



Feminisering van armoede Turkse en Marokkaanse vrouwen in België

FACT SHEET 4 – Oktober 2012

**Onderzoeksmedewerker
Zeynep Balci**

**Promotor
Noel Clycq**

Feminisering van armoede: Turkse en Marokkaanse vrouwen in België

Uit onderzoek met betrekking tot de armoedeproblematiek blijkt steeds opnieuw dat armoede een groot probleem vormt voor een grote groep van personen met een immigratieachtergrond en in het bijzonder voor de vrouwen onder hen. In België loopt 15,2% van de vrouwelijke bevolking een verhoogd risico op armoede¹. In vergelijking met mannen zowel met als zonder immigratieachtergrond is de situatie van deze vrouwen schrijnend.

Deze *fact sheet* wil dieper ingaan op het gendereffect van armoede bij vrouwen van Turkse en Marokkaanse afkomst. Vandaag maken deze twee groepen deel uit van de belangrijkste etnisch-culturele minderheden in België. Onderling verschillen deze vrouwen in nationaliteit, etniciteit en taal, maar toch worden ze geconfronteerd met gelijkaardige problemen.

Wat is armoede?

De term armoede klinkt misschien vertrouwd, toch is er geen eenduidige definitie. Dit komt omdat armoede geen realiteit is met duidelijk zichtbare grenzen. Armoede wordt voornamelijk gedefinieerd op basis van monetaire indicatoren. De maatstaf die in Europese en internationale vergelijkingen wordt gehanteerd om armoede te bepalen, is de grens van 60% van het mediaan netto equivalent inkomen². Wanneer het totale netto-inkomen van een huishouden zich onder deze grens bevindt, is er sprake van een verhoogd armoederisico³.

Toch kan armoede niet gereduceerd worden tot het financiële aspect alleen, want armoede vertaalt zich door uitsluiting in verschillende levensdomeinen. Indicatoren met betrekking tot huisvesting, onderwijs, gezondheid, gezinssituatie en tewerkstelling zijn hier slechts enkele voorbeelden van. Vaak is het een combinatie van verschillende elkaar versterkende problemen. Volgens Vranken is armoede een netwerk van sociale uitsluitingen dat zich uitstrekt over meerdere gebieden van het individuele en collectieve bestaan⁴.

¹ Vrind 2010:388

² Het equivalent inkomen is het volledig beschikbaar netto-inkomen (incl. kinderbijslag, alimentatie, sociale tegemoetkomingen, huurinkomsten,..) gedeeld door een coëfficiënt gebaseerd op de gezinssituatie (+0,5 per extra gezinslid, en voor kinderen jonger dan 14 wordt er een factor 0,3 gebruikt.

³ http://www.armoedebestrijding.be/cijfers_aantal_armen.htm 2012

⁴ Diercks, Vranken, Coene en Van Haarlem 2011:10

Wat maakt de situatie van Turkse en Marokkaanse vrouwen zo specifiek?

Zowel Belgische als Turkse en Marokkaanse vrouwen in armoede hebben te kampen met gelijkaardige problemen, die te maken hebben met huisvesting, tewerkstelling en gezondheid. Beide groepen vrouwen vinden dat werk en opleiding de belangrijkste hefboomen zijn voor een goede toekomst. Toch hebben personen van buitenlandse herkomst in tegenstelling tot de autochtone bevolking te kampen met specifieke barrières die hun kansen op de arbeidsmarkt beperken. Armoede vormt voor hen een nog pertinenter probleem.

De migratiecontext verklaart gedeeltelijk de situatie van de Turkse en Marokkaanse vrouwen. Het is de combinatie van verschillende mechanismen die maakt dat deze vrouwen in tegenstelling tot hun autochtone gendergenoten kwetsbaarder zijn. Hieronder wordt dat kort verduidelijkt.

Arbeidsmarktpositie: de plaats die een individu inneemt op de arbeidsmarkt bepaalt grotendeels het risico op armoede. Turkse en Marokkaanse vrouwen hebben in vergelijking met mannen geen of een zwakkere positie op de arbeidsmarkt⁵. In vergelijking met de autochtone vrouwen is de activiteitsgraad van de Turkse en Marokkaanse vrouwen zeer laag, resp. 58% en 21%⁶: Net als de activiteitsgraad is er bij de werkzaamheidsgraad ook sprake van een ondervertegenwoordiging van de Turkse en Marokkaanse vrouwen. Autochtone vrouwen hebben een werkzaamheidsgraad van 54% ten opzichte van 11% van de Turkse en Marokkaanse vrouwen⁷. Indien deze vrouwen toch aan een job geraken, is dat vaak een deeltijdse job of worden ze tewerkgesteld in minder gewaardeerde sectoren⁸.

Opleidingsniveau: het armoederisico daalt met het stijgend opleidingsniveau. Hoogopgeleiden hebben een armoederisicopercentage van 5,2% daar waar dit percentage bij laagopgeleiden oploopt tot 22,7%. Uit cijfers blijkt dat slechts 37,8% van de Turkse vrouwen lager onderwijs heeft gevolgd, en dat het overgrote deel van de Marokkaanse vrouwen geen onderwijs heeft gevolgd⁹. Wel is het scholingsniveau van de tweede generatie hoger dan dat van de eerste generatie vrouwen¹⁰. Hoogopgeleide Turkse en Marokkaanse vrouwen ondervinden problemen bij het gelijkschakelen van de diploma's, waardoor ze jobs uitoefenen waar ze eigenlijk overgekwalificeerd voor zijn.

⁵ Dit zijn cijfers berekend o.b.v. nationaliteit. Genaturaliseerde Turkse en Marokkaanse vrouwen zijn niet mee opgenomen.

⁶ Activiteitsgraad: het totaal aantal arbeidskrachten, actief als werkzoekend in de totale bevolking tussen 15-64 jaar.

⁷ Werkzaamheidsgraad: het totaal aantal werkenden in de bevolking tussen 15 en 64 jaar.

⁸ Myrtille: 1999:57

⁹ Oases, 2006,13

¹⁰ Gelijke kansen voor morgen, 2008 p18-19

Communicatieprobleem: heel wat Turkse en Marokkaanse vrouwen zijn naar België gemigreerd op basis van huwelijksmigratie en hebben dus geen Nederlandstalig onderwijs genoten, waardoor ze de taal onvoldoende beheersen. Dit belemmert hen om tot de betere posities van de arbeidsmarkt toe te treden.

Discriminatie: hoge werkloosheidscijfers kunnen niet alleen worden verklaard door een gebrek aan taal of een laag opleidingsniveau. Ook hoogopgeleiden van Turkse en Marokkaanse afkomst ondervinden drempels naar de arbeidsmarkt. Verschillende studies wijzen op discriminaties op de arbeidsmarkt, waar personen van vreemde herkomst mee worden geconfronteerd¹¹. De hoofddoek vormt vaak een obstakel bij het vinden van een job. Discriminatie zet een rem op de arbeidskansen van deze Turkse en Marokkaanse vrouwen.

Familiestructuur – traditionele rolverdeling: volgens de traditionele rolverdeling binnen sommige gezinnen wordt de vrouw verwacht voor het huishouden en de kinderen te zorgen, terwijl de man buitenshuis gaat werken. Ook vormt de zorg voor de kinderen een belangrijke belemmering om tot de arbeidsmarkt toe te treden¹². Heel wat vrouwen willen wel werken, maar niet ten koste van hun plichten als moeder. Binnen sommige gezinnen verbiedt de echtgenoot of de schoonfamilie de vrouw om zich in een gemengd publiek te begeven, waardoor de vrouw zich niet kan bijscholen¹³.

Sociaal isolement en controle: alleenstaande of gescheiden moeders worden soms door de schoonfamilie of de buurt uitgesloten, waardoor ze in een sociaal isolement terechtkomen. Ze kunnen niet meer op de steun van de gemeenschap rekenen en komen terecht in een negatieve spiraal. Uit getuigenissen van Turkse en Marokkaanse vrouwen tijdens infodagen en kennisplatforms bleek dat veel vrouwen vaak geen kennis hebben van de instellingen en de mogelijkheden die hen uit hun isolement kunnen halen. Onderzoek van Timmerman bevestigt dat vooral Marokkaanse vrouwen die in concentratiebuurten wonen ontevreden zijn over sociale controle en isolatie¹⁴.

Echtscheiding: financiële gevolgen van echtscheiding zijn groter voor vrouwen dan voor mannen¹⁵. Deze vrouwen moeten plots zien rond te komen met één inkomen. Een goed betaalde job vinden om zichzelf te kunnen onderhouden is geen vanzelfsprekendheid, omwille van reeds aangehaalde obstakels. Daarnaast is er in sommige gevallen ook sprake van uitsluiting door de schoonfamilie en de buurt, waardoor ze niet meer op de steun van de gemeenschap kunnen rekenen.

¹¹ Oases 2006:12

¹² Mirdal:1984:995

¹³ Krols, Van Robaeyns en Vranken 2008:67

¹⁴ Lodewijcks en Geets 2006:47

¹⁵ Krols, Van Robaeyns en Vranken 2008:31

Wat zijn de toekomstverwachtingen van Turkse en Marokkaanse vrouwen?

Opvallend is dat de Turkse en Marokkaanse vrouwen van de eerste generatie geen verwachtingen meer hebben voor hun eigen leven, maar hun dromen en idealen projecteren op de kinderen. Ze hopen dat hun kinderen kunnen realiseren wat zij zelf niet konden bereiken. De noden van de kinderen primeren op de eigen behoeften¹⁶. Moeders willen vooral dat hun kinderen vooruit komen en niet onderdoen voor andere kinderen. Hoe precairder de situatie, hoe minder toekomstverwachtingen deze vrouwen voor zichzelf hebben¹⁷.

Perceptie van armoede: verschillende referentiekaders

Het aantal Turken en Marokkanen onder de armoedegrens bedraagt respectievelijk 55% en 33%¹⁸. Opvallend is dat zij hun situatie beter inschatten dan die feitelijk is. Dit heeft te maken met de referentiegroepen waarmee ze zich vergelijken. Turken en Marokkanen kunnen zich vergelijken met de eigen gemeenschap in België, met de situatie in het thuisland en met de autochtone gemeenschap. Jongeren gaan zich eerder vergelijken met de autochtone inwoners, en spreken daardoor vaker van achterstelling. De eerste generatie migranten daarentegen vergelijkt zich met de situatie in het land van herkomst. Als ze het gevoel hebben, dat ze het hier beter hebben, gaan de Turkse en Marokkaanse mensen de eigen situatie positiever benaderen¹⁹. Indien dit niet het geval is er sprake van relatieve deprivatie²⁰.

Welke maatregelen kunnen de positie van de Turkse en Marokkaanse vrouw versterken ?

Er zijn intussen een reeks initiatieven genomen door de bevoegde ministers om kansarmoede onder deze bevolkingsgroepen te reduceren. Toch kan de aanpak van gekleurde armoede efficiënter. Turkse en Marokkaanse vrouwen hebben een groter armoederisicopercentage en hebben te maken met bepaalde drempels die niet van toepassing zijn op autochtone vrouwen. Er is nood aan concrete maatregelen om armoede bij migrantenvrouwen te verhelpen.

Gelijkschakeling van diploma's: documenten en diploma's dienen vertaald te worden en de kosten die daaraan verbonden zijn lopen snel op. Het gelijkschakelen neemt tijd in beslag, waardoor een achterstand wordt opgelopen op de arbeidsmarkt. Dit kan vermeden worden door bijvoorbeeld de aanvraag voor een

¹⁶ Krols, Van Robaeys en Vranken 2008:35

¹⁷ Van Robaeys, Vranken, Perrin en Martiniello 2007:63

¹⁸ Toespraak van minister Lieten op het Kennisplatform van 07/06/2012 georganiseerd door Steunpunt Armoede beleidsrelevant onderzoek

¹⁹ Van Robaeys en Vranken 2007:56

²⁰ Relatieve deprivatie zijn gevoelens die voortkomen uit vergelijking van de eigen situatie met de "betere" situatie van anderen

gelijkschakeling te laten samenvallen met de aanvraag van het visum voor huwelijksmigratie.

Hoofddoek toelaten: heel wat vrouwen van Turkse en Marokkaanse origine met hoofddoek worden geweigerd op de arbeidsmarkt. Indien de hoofddoek zou worden toegelaten zouden kansarme vrouwen meer kans op hebben op een job.

Flexibele werkuren mogelijk maken: dit geldt eigenlijk voor alle vrouwen, maar uit onderzoek blijkt dat vooral Turkse en Marokkaanse moeders het moeilijk vinden om werk te laten primeren boven de ouderlijke taken²¹. Een mogelijke oplossing is de werkuren aan te passen aan de schooluren van de kinderen.

Kinderopvang: betaalbaar en bekend maken, maar ook voldoende opvangplaatsen garanderen. Niet iedereen heeft weet van het bestaan van crèches en sommigen moeders durven hun kinderen niet bij een "vreemde autochtoon" achterlaten. Binnen de kinderopvang zou er een sociale mix moeten zijn bij het personeel. Zo kan opvang in de eigen taal moeders stimuleren en het vertrouwen geven om de zorg van hun kinderen over te dragen. Kind en Gezin geeft het goede voorbeeld door samen met de externe adviesgroep 'taalstimulering en meertaligheid' een visietekst te ontwikkelen, waarin het belang van taalstimulering en meertaligheid wordt aangehaald. Op basis van deze tekst zal Kind en Gezin concrete acties ondernemen. Ook een sociale mix in de voeding o.a. in de vorm van halal voedsel kan de ouders vertrouwen geven²².

Deeltijds werk aantrekkelijk maken: veel vrouwen willen niet voltijds werken; zoals reeds aangehaald, willen ze ook hun zorgtaak als moeder opnemen. In 2010 werkt meer dan 44% van de loontrekkende vrouwen deeltijds²³. Deeltijdse arbeid biedt niet altijd een meerwaarde, omdat de kosten voor kinderopvang en openbaar vervoer voor sommige gezinnen niet betaalbaar zijn. Ook werkloosheidsuitkeringen liggen lager bij deeltijdse arbeid. Deeltijdse arbeid zou bijgevolg aantrekkelijker moeten worden gemaakt.

Voorzieningen toegankelijker maken: elke dienst zou moeten nadenken over een eigen toegankelijkheidsbeleid, want niet elke doelgroep vraagt dezelfde aanpak. Informatie over de samenleving en organisatie van de dienstverlening moet toegankelijk zijn. Voorbeeldfiguren kunnen het vertrouwen in diensten verhogen

²¹ Krols, Van Robaeys en Vranken 2008:54

²² Werd aangehaald door Marokkaanse moeders op het kennisplatform georganiseerd door Steunpunt beleidsrelevant onderzoek en Armoede op 07/06/2012

²³

http://statbel.fgov.be/nl/modules/pressrelease/statistieken/arbeidsmarkt_en_levensomstandigheden/le_nombre_d_e_personnes_occupees_augmente_de_68_000_unites_en_2010.jsp 2012

Besluit

De armoedecijfers voor personen van Turkse en Marokkaanse herkomst voor België zijn betreurenswaardig. Kinderen uit Turkse en Marokkaanse gezinnen hebben anno 2012 één kans op vijf om in de armoede te belanden. Op de arbeidsmarkt ondervinden ze allerlei barrières die hun kansen beperken. Voor vrouwen is financiële armoede een nog groter probleem. Verschillende drempels gaande van het opleidingsniveau tot het dragen van een hoofddoek belemmeren deze vrouwen om op een volwaardige manier tot de arbeidsmarkt toe te treden.

Het is een gemiste kans voor de maatschappij, indien geen gebruik kan gemaakt worden van deze talenten. Een job uitoefenen bezorgt deze vrouwen een inkomen, zelfvertrouwen en een netwerk. Zij leveren op deze manier een belangrijke bijdrage aan zichzelf, hun gezin maar ook aan de maatschappij. Er is een belangrijke rol weggelegd voor de bevoegde instanties om drempelverlagend te werken. Ook zelfhulporganisaties moeten deze vrouwen in staat stellen om optimaal gebruik te maken van hun talenten en capaciteiten en hen informatie bieden over de mogelijkheden die er zijn.

Bibliografie

Boeken

Dierckx, Danielle, Jan Vranken, Jill Coene en An Van Haarlem. 2011. *Armoede en sociale uitsluiting*. Leuven: Acco.

Krols, Yunsy, Bea Van Robaeyns en Jan Vranken. 2008. *Gelijke kansen voor morgen. Een verkenning van armoede bij Turkse en Marokkaanse vrouwen in Vlaanderen*. Leuven: Acco

Van Robaeyns, Bea, Jan Vranken, Nathalie Perrin en Marco Martiniello. 2007. *De kleur van armoede. Armoede bij personen van buitenlandse herkomst*. Leuven: Acco.

Vrind. 2010. *De resultaten van het Vlaamse beleid en de impact op de omgeving*. Sint-Niklaas: Drukkerij Room.

Artikelen

Hellendoorn Myrtille. 1999. "De feminisering van de armoede en de verarming van het feminisme." *Tijdschrift voor Genderstudies* 2(3):54-68

Mirdal, G.M. 1984. "Stress and Distress in Migration: Problems and Resources of Turkish Women in Denmark." *International Migration Review* 18(4):984-1003

Onderzoeksrapporten

Lodewijckx Ina en Johan Geets. 2006. Aspecten van Marokkaanse huwelijksmigratie en Marokkaans familierecht. Oases en steunpunt Gelijkekansen beleid

Van Robbaeyns, Bea en Jan Vranken. 2007. Armoede bij personen van buitenlandse herkomst. Rapport van een onderzoek over de relatie tussen migratie en armoede. Oases

Verslagen

Van Robbaeyns, Bea en Nathalie Perrin. 2006. *Armoede bij personen van vreemde herkomst becijferd*. Antwerpen: Oases.

Aspecten van marokkaanse huwelijksmigratie p47

Websites

"Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting" Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding. 19 oktober, 2012 (http://www.armoedebestrijding.be/cijfers_aantal_armen.htm).

"FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie. Nieuwe cijfers Enquête naar de Arbeidskrachten". 23 oktober, 2012 (http://statbel.fgov.be/nl/modules/pressrelease/statistieken/arbeidsmarkt_en_leve)

nsomstandigheden/le_nombre_de_personnes_occupees_augmente_de_68_000_uni
tes_en_2010.jsp).



Steunpunt Inburgering & Integratie
Universiteit Antwerpen
Bezoekadres: Lange Nieuwstraat 55
Postadres: Prinsstraat 13
B-2000 Antwerpen

Tel.: +32 3 265 59 63

E-mail: steunpuntieni@ua.ac.be

Website: <http://www.steunpuntieni.be>